reading, writing and listening according to levels A1, A2, B1, B2, C1 and C2. The study revealed that the language passport also contains diplomas and certificates certifying language knowledge and experience of language and intercultural learning. Europass Language Passport is a free set of online tools and information to help you manage all stages of your learning and career. It allows users to display, document their language skills as well as share skills and experience. It helps in finding a job or place of study, provides job seekers with opportunities that correspond to the level of their skills and experience.

Key words: language passport, language Portfolio, language skills, intercultural competences, European educational environment.

Стаття надійшла до редакції / Received 15.11.2020

Прийнята до друку / Accepted 11.12.2020

Унікальність тексту 95,7 % (Unicheck ID1006587633)

© Винарчик Марія Петрівна, 2020

DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-3-2>

УДК 378.091.2(477)«19/20»

Ярослава Вікторівна Дудко

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-6452-1348>

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки і педагогічної майстерності,

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького,

м. Мелітополь, Україна

jaroslava.zav@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ВИХОВНОЮ РОБОТОЮ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XX – ПОЧАТОК XXI СТОЛІТТЯ)

У науковій статті подано результати історико-педагогічного дослідження проблеми організаційно-педагогічного забезпечення процесу управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти України, починаючи з другої половини XX століття та на початку XXI століття. Дослідження генези організації процесу управління вихованням майбутніх учителів та результати констатувального етапу експерименту дозволили визначити та обґрунтувати організаційно-педагогічні засади (мету, принципи, функції, методи та умови) вищезазначеного процесу відповідно до встановлених етапів: I етап (1958-1990 рр.) – етап становлення процесу управління виховною роботою у вищій школі України; II етап (1991-2013 рр.) – етап реформування процесу управління вихованням майбутніх учителів у закладах вищої освіти України; III етап (з 2014 р. по сьогодні) – етап стабілізації процесу управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти України.

Ключові слова: виховання, виховна робота, заклад вищої педагогічної освіти, процес, студент, управління.

Вступ. Одним із ключових завдань реформування вищої освіти України є удосконалення апарату управління закладом вищої освіти. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті зазначено: «Необхідно істотно зміцнити навчально-матеріальну базу, здійснити комп'ютеризацію

навчальних закладів, впровадити інформаційні технології, забезпечити ефективну підготовку та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, запровадити нові економічні та управлінські механізми розвитку освіти» («Про Національну доктрину розвитку освіти», 2002). Адже, сучасні тенденції розвитку

педагогічного менеджменту вимагають докорінних змін у традиційному управлінні вищою школою, що у наш час є неефективним механізмом. На наше переконання пріоритетним напрямком модернізації системи управління виховною роботою у закладі вищої педагогічної освіти є поступова відмова від застарілих технологій, підходів, форм роботи, методів, засобів, організаційних структур на користь інноваційних. Слід зазначити, що важливою необхідністю для розвитку процесу управління вихованням майбутніх педагогів у сучасних умовах є використання накопиченого позитивного вітчизняного управлінського доробку в поєднанні з освоєнням технологій інноваційного педагогічного менеджменту.

Спроби систематизації різних аспектів проблеми ретроспективи розвитку управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти України знаходимо у наукових доробках А. Ржевської (2002), О. Чиж (1998), І. Ящук (2011) та ін. Так, у дисертаційному дослідженні А. Ржевської «Управління процесом виховання студентів вищого педагогічного навчального закладу» приділено увагу аналізу окремих технологій та моделей управління процесом виховання студентської молоді у закладах вищої освіти України та за кордоном. Авторкою також розроблено та запроваджено модель управління виховним процесом у закладі вищої педагогічної освіти, що, на її думку, дозволяє підвищити ефективність управлінського процесу; визначено параметри, фактори та критерії ефективності управлінського процесу щодо виховання майбутніх учителів у закладі вищої педагогічної освіти (Ржевська, 2002, с. 5). О. Чиж у науковій роботі «Позанавчальна діяльність студентів у теорії та історії вищої педагогічної освіти (1960–1980 рр.)» визначив сутність і структурно-змістовні характеристики позанавчальної діяльності студентів у контексті професійної підготовки й формування особистості вчителів; здійснив аналіз основних напрямків позанавчальної діяльності студентів педагогічного університету; розробив науково-практичні рекомендації щодо творчого використання узагальненого досвіду позанавчальної діяльності студентів в умовах

реформування сучасної системи педагогічної освіти (Чиж, 1998, с. 8). У свою чергу, у дисертаційному дослідженні теорії та практики виховання студентської молоді закладів вищої педагогічної освіти в Україні І. Ящук розкриває періодизацію процесу виховання майбутніх учителів у закладах вищої педагогічної освіти України у період з 1920 року по 1991 рік; обґрунтовує тенденції виховання майбутніх учителів у закладах вищої освіти України відповідно до кожного етапу розвитку вищезазначеного процесу (Ящук, 2011, с. 6).

Аналіз представлених вище, а також інших наукових досліджень і публікацій щодо питання модернізації системи управління вищою школою доводить, що проблема дослідження генези організаційно-педагогічних засад управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) не стала предметом окремого дослідження. Слід підкреслити, що актуальність зазначеної проблеми зумовлена також нагальною необхідністю подолання суперечності між актуалізованою потребою удосконалення механізму управління процесом виховання майбутніх педагогів та фрагментарністю розробок щодо змісту його організаційно-педагогічного забезпечення.

У попередніх роботах нами було здійснено систематизацію та етапізацію організаційно-педагогічних засад процесу управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти України, починаючи з другої половини ХХ століття та на початку ХХІ століття, визначено, що під організаційно-педагогічними засадами має розумітися мета, принципи, функції, методи, умови управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти (Дудко, 2017). Нами були виділені такі етапи: «I етап (1958–1990 рр.) – етап становлення процесу управління виховною роботою у вищій школі України; II етап (1991–2013 рр.) – етап реформування процесу управління вихованням майбутніх учителів у закладах вищої освіти України; III етап (з 2014 р. по сьогодні) – етап стабілізації процесу управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти України» (Дудко, 2017, с. 24).

Мета статті – дослідити генезу організації процесу управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти України, починаючи з другої половини XX століття до початку XXI століття та обґрунтувати етапи розвитку організаційно-педагогічних засад вищезазначеного процесу.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз архівних документів та матеріалів, філософських, психолого-педагогічних джерел із проблеми організації процесу управління вихованням майбутніх учителів у закладах вищої педагогічної освіти України для систематизації та узагальнення даних про стан розробки проблеми в педагогічній теорії та практиці управління вищою школою; контент-аналіз та метод класифікації для виокремлення та обґрунтування принципів, методів, функцій, умов управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти; *емпіричні* – анкетування, спостереження, бесіда, інтерв'ю, педагогічний експеримент (констатувальний) для виявлення принципів, методів, функцій, умов управління вихованням студентської молоді у закладах вищої педагогічної освіти України.

Етап становлення процесу управління виховною роботою у вищій школі України (1958–1990 рр.). Дослідження генези організації процесу управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти УРСР у період з 1958 по 1990 роки дало можливість встановити, що до суб'єктів управління вихованням майбутніх педагогів належали: ректор, проректор з навчально-виховної роботи, декани факультетів, заступники деканів, куратори академічних груп, представники партійної, профспілкової, комсомольської та інших громадських організацій, що діяли на базі університету, інституту. У свою чергу, об'єктом процесу управління виховною роботою у вищезазначений період було студентство. На етапі становлення процесу управління виховною роботою у вищій школі УРСР простежувалися суб'єкт-об'єктні взаємовідносини між керуючою та керованою підсистемами управлінського процесу. Слід підкреслити, що такий тип взаємовідносин між суб'єктом та об'єктом управління притаманний авторитарному стилю управління з жорсткою

вертикальною ієрархією, що мала місце у той час.

Зазначимо, що згідно з Законом СРСР «Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР» від 24.12.1958 р. метою процесу управління виховною роботою у вищій школі було створення умов для «формування у студентів марксистсько-ленінського світогляду, підвищення їхньої комуністичної свідомості й активності, виховання молодих фахівців у дусі колективізму й працьовитості, свідомості громадського обов'язку, соціалістичного інтернаціоналізму й патріотизму, дотримання високих принципів комуністичної моралі» (Об укреплении связи школы, 1958). Результати аналізу архівних матеріалів (Річних звітів Міністерства освіти УРСР про роботу педагогічних інститутів УРСР у період з 1958 року по 1990 рік) дали можливість дійти висновку, що посилення ідейно-політичного виховання молоді, комуністичне виховання студентства та підготовка висококваліфікованих спеціалістів, вихованих на основі марксистсько-ленінського вчення, були пріоритетними орієнтирами під час організації виховного процесу у вищій школі СРСР. Наприклад, у Річному звіті Міністерства освіти УРСР про роботу педагогічних інститутів УРСР за 1964–1965 н.р., а саме в розділі «Політико-виховна і культурно-масова робота», йдеться про те, що «У 1964–1965 н.р. колективи викладачів педагогічних інститутів продовжували роботу по формуванню комуністичного світогляду майбутніх учителів. Викладачі кафедр використовували різноманітні форми і методи проведення політико-виховної роботи, продовжували пошуки нових шляхів і засобів ідеологічного впливу на студентів. Удосконалювались форми щотижневих політзанять по групах, широко проводились вивчення партійних документів, питань марксистсько-ленінської теорії, міжнародного життя, пропаганди новин науки, техніки, мистецтва тощо як під час занять, так і поза навчальний час» (Річний звіт, 1965, с. 106). У свою чергу, у Річному звіті Міністерства освіти УРСР про роботу педагогічних інститутів УРСР за 1965–1966 н.р. акцентується увага на тому, що

«Уся діяльність педагогічних інститутів (навчальна, виховна, методична і наукова) була підпорядкована завданням підготовки висококваліфікованих учителів, формування у них марксистсько-ленінського світогляду, вироблення високих моральних якостей будівництва комуністичного суспільства» (*Річний звіт*, 1966, с. 81). Підкреслимо, що у Річному звіті Міністерства освіти УРСР про роботу педагогічних інститутів УРСР за 1966–1967 н.р. теж наголошується на тому, що «З метою піднесення ідейно-виховної роботи і усунення недоліків у проведенні цієї роботи ректорам педагогічних інститутів необхідно мобілізувати професорів і викладачів на боротьбу за піднесення якості всієї навчально-виховної і науково-методичної роботи, на виховання майбутніх учителів у дусі комуністичної свідомості, на формування у процесі навчання та виховання діалектико-матеріалістичного світогляду, на вивчення програмного матеріалу в нерозривному зв'язку з практикою комуністичного будівництва» (*Річний звіт*, 1967, с. 84).

Результати контент-аналізу архівних матеріалів, нормативно-правових документів, наукових праць провідних вітчизняних і зарубіжних учених свідчать про те, що на етапі становлення процесу управління виховною роботою у вищій школі України до основних функцій управління вихованням майбутніх педагогів у 1958–1990 рр. належали: планування, організаційна, розпорядча, координаційна, контрольна. Підкреслимо, що цей перелік функцій належить до класичних (традиційних) функцій управління. Це пов'язано з тим, що процес управління виховною роботою у вищій школі СРСР підпорядковувався загальноприйнятому сценарію управління соціалістичним суспільством, розробленим Центральним Комітетом Комуністичної партії Радянського Союзу. У Філософському словнику соціальних термінів зазначено, що «Партія, В. Ленін розробили питання про суб'єкт управління соціалістичним суспільством як системи державних і недержавних організацій та установ, що керуються Комуністичною партією; основні вимоги до роботи апарату управління: компетентність (знання справи), діловитість

(уміння вести справу), поєднання наукової та адміністративних сторін, системність, організованість та ін.» (Андрущенко та ін., 2005, с. 115).

У вищезазначений період процесу управління вихованням студентської молоді у закладах вищої педагогічної освіти УРСР були притаманні принципи плановості, науковості, системності, цілеспрямованості, єдиноначальності, централізації, відповідальності, ієрархічності, єдності керівного центру, підлеглості індивідуальних інтересів загальним цілям і завданням, вирішальності державного впливу на мету, зміст і методи управління та ін.

Для реалізації поставленої мети суб'єктами управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти УРСР з 1958 по 1990 роки використовувалися такі методи: організаційне нормування, організаційне планування, організаційний інструктаж, організаційне стимулювання, установлення та розвиток соціальних норм поведінки, введення системи соціального регулювання й стимулювання, задоволення культурних потреб та ін.

Отже, на етапі становлення процесу управління виховною роботою у вищій школі України (1958–1990 рр.) основними умовами управління вихованням майбутніх педагогів були: наявність системи нормативно-правового забезпечення процесу управління вихованням майбутніх педагогів; систематичне інформування громадськості про результати процесу управління виховною роботою через засоби масової інформації; інтеграція навчального та виховного процесів у вищій школі; ідеологізація процесу управління вихованням студентської молоді у закладах вищої педагогічної освіти; наявність дієвої системи морального заохочення суб'єктів управління виховною роботою у вищій школі; дотримання традиційних функцій, методів та засобів управління виховним процесом; використання авторитарного стилю управління; розвиток суб'єкт-об'єктних взаємовідносин між суб'єктами управління виховною роботою; наявність та якість роботи партійних, комсомольських та громадських організацій у закладі вищої педагогічної освіти.

Етап реформування процесу управління вихованням майбутніх учителів у закладах

вищої освіти України (1991–2013 рр.). У 1991 році Україна стала незалежною державою. Ця важлива подія вплинула на всі сфери життя українського народу. Соціальні, політичні, економічні, культурні зміни в суспільстві спричинили трансформації у державній політиці щодо організації вищої освіти. Модернізації зазнала і система організації процесу управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти України. З 1991 року розпочався етап реформування процесу управління вихованням майбутніх учителів у закладах вищої освіти України, що тривав до 2013 року. У цей період представники механізму управління виховною роботою керувалися модернізованими функціями, принципами, методами управління з метою підвищення результативності виховного процесу у вищій школі.

Слід підкреслити, що у Законі України «Про освіту» № 1060-XII від 23.05.1991 р. зазначено, що «Вища освіта забезпечує фундаментальну наукову, професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами ступенів вищої освіти відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей, удосконалення наукової та професійної підготовки, перепідготовки та підвищення їх кваліфікації» (Закон України «Про освіту», 1991). Звідси, у Законі України «Про вищу освіту» № 2984-III від 17.01.2002 р. акцентується увага на меті та головних завданнях, що поставили перед суб'єктами управління вихованням студентської молоді у вищій школі: «Основною метою діяльності вищого навчального закладу є забезпечення умов, необхідних для отримання особою вищої освіти, підготовка фахівців для потреб України. Головними завданнями закладу вищої освіти є: здійснення наукової і науково-технічної, творчої, мистецької, культурно-виховної, спортивної та оздоровчої діяльності; забезпечення культурного і духовного розвитку особистості, виховання осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах, в дусі українського патріотизму і поваги до Конституції України» (Закон України «Про вищу освіту», 2002). Зауважимо, що на етапі реформування процесу управління вихованням майбутніх учителів у закладах вищої освіти України (1991–2013 рр.) відбулися також зміни щодо визначення суб'єкта

та об'єкта вищезазначеного процесу. Так, згідно з нормативно-правовими документами суб'єктами процесу управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти є: «органи громадського самоврядування в освіті (загальні збори (конференція) трудового колективу); керівник закладу вищої освіти (ректор, президент, директор); заступник керівника закладу вищої освіти з виховної роботи або куратор з організаційно-виховної роботи зі студентською молоддю; декан факультету; заступник декана факультету з виховної роботи; куратори академічних груп; студенти; педагогічні, науково-педагогічні працівники; батьки або особи, які їх замінюють; представники підприємств, установ, кооперативних, громадських організацій, які беруть участь у навчально-виховній роботі» (Закон України «Про вищу освіту», 2002). Об'єктом постав процес виховання майбутніх педагогів. Також, слід зауважити, що відбулися деякі зміни і у відносинах між учасниками процесу управління вихованням студентської молоді у закладах вищої педагогічної освіти. А саме, почали поступово привілеювати горизонтальні зв'язки на основі суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин.

Результати аналізу архівних матеріалів (Річних звітів Міністерства освіти і науки України щодо роботи закладів вищої педагогічної освіти України у період з 1991 року по 2013 рік, протоколів засідань Вчених рад університетів та Вчених рад факультетів закладів вищої педагогічної освіти України, протоколів засідань студентських рад університетів, положень та статутів закладів вищої педагогічної освіти України, посадових інструкцій суб'єктів управління виховною роботою у вищій школі та ін.), нормативно-правових документів (Конституції України, законів України, Наказів Міністра освіти і науки України, Указів Президента України, концепцій виховання, доктрин розвитку освіти, державних національних програм, стратегій розвитку освіти та ін.) та наукових досліджень учених О. Віксніньш (2005), М. Пантюка (2011), К. Потопи (2006), А. Прокопенко (2012), І. Соколової (1999), А. Ржевської (2002) та ін., що досліджували процес управління вихованням майбутніх педагогів у зазначений період, дали

можливість дійти висновку, що з 1991 року по 2013 рік суб'єкти управління виховним процесом переважно використовували:

– функції управління: планування, організаційна, коригувальна, прогностична, регульовальна, контрольна, інформаційна, діагностична, представницька, самоконтрольна, менеджерська, функція моніторингу, політико-дипломатична та ін.;

– принципи управління: гуманізації, урахування потреб та інтересів, взаємозалежності, оптимального поєднання централізації і децентралізації управління, правильного добору і розстановки кадрів, оптимального поєднання самостійності закладу освіти з державним управлінням, компетентності, стимулювання працівників, основоположного впливу держави та громадськості на мету, функції, принципи та методи управління, демократизації, єдності централізму і колективізму, психологізації, маркетингу, оптимальності та ін.;

– методи управління: гуманізація праці, задоволення професійних інтересів, розстановка кадрів у відповідності з інтересами і здібностями кожного працівника, проблемний аналіз, проєктування, моделювання, моніторинг, стимулювання творчості та ініціативи, запровадження відповідного психологічного клімату та ін.

Також, суб'єктами процесу управління вихованням майбутніх педагогів у закладах вищої педагогічної освіти у вищезазначений період було створено такі умови для реалізації поставлених виховних цілей: наявність програми розвитку виховної діяльності у закладі вищої педагогічної освіти; якість кадрового забезпечення процесу управління вихованням студентів; наявність системи збору, обробки, систематизації та збереження інформації про результати виховного процесу; наявність внутрішньовузівської консалтингової служби; наявність медіатеки у закладі вищої педагогічної освіти; інноваційна спрямованість самоосвітньої діяльності суб'єктів управління; використання основ менеджменту і маркетингу під час організації процесу управління; наявність психологічної служби; наявність рейтингової системи оцінювання

діяльності суб'єктів управління; розвиток суб'єкт-суб'єктних відносин між суб'єктами управління; врахування регіональних особливостей під час управління виховним процесом; наявність студентського самоуправління.

Етап стабілізації процесу управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти України (з 2014 р. по сьогоднішній день). У 2014 році вийшов Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.07.2014 р., що спричинив значні зміни в політиці управління закладом вищої освіти взагалі та в системі управління виховною роботою зокрема. У вищезазначеному документі акцентується увага на реформуванні системи вищої освіти України відповідно до європейських вимог вищої освіти, студентоцентрованому навчанні, розвитку автономії закладу вищої освіти, академічній свободі учасників освітнього процесу, фінансовій підтримці студентського самоврядування та ін. У Законі України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.07.2014 р. вказано, що одним із пріоритетних завдань вищої освіти України постало «формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах» (Закон України «Про вищу освіту», 2014).

Слід підкреслити, що на етапі стабілізації процесу управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти України (з 2014 р. по сьогоднішній день) закріплення суб'єкт-суб'єктних відносин між учасниками процесу управління виховною роботою у закладі вищої педагогічної освіти спричинило остаточний перехід представників студентства в ранг суб'єктів управління. У свою чергу, об'єктом управління постав виховний процес.

У період з 2014 року по 2020 рік нами було проведено педагогічний експеримент у закладах вищої педагогічної освіти Запорізької, Черкаської та Кропивницької областей, констатувальний етап якого передбачав збирання даних про сучасний стан організаційно-педагогічного

забезпечення процесу управління вихованням майбутніх педагогів за допомогою таких методів, як: бесіда, інтерв'ю, анкетування, спостереження та ін. Усього в експерименті брали участь 610 осіб: куратори з організаційно-виховної роботи зі студентською молоддю (6 осіб), декани факультетів (12 осіб), заступники деканів факультету з виховної роботи (12 осіб), представники студентського самоврядування (81 особа), студенти (192 особи), куратори академічних груп (141 особа), викладачі (117 осіб), представники громадських організацій (49 осіб). Для виявлення функцій, принципів, методів, умов управління вихованням студентської молоді у сучасних закладах вищої педагогічної освіти України було розроблено програму-опитувальник, що містив необхідну кількість проблемних питань та суджень, побудованих за спеціально встановленим планом для одержання більш повної інформації про досліджуваний об'єкт. Слід зазначити, що визначена структура опитувальника корегувалася під час проведення бесід та інтерв'ю у зв'язку з регіональними особливостями освітнього середовища. Програма-опитувальник складається з таких блоків питань:

- використання традиційних, модернізованих, інноваційних функцій управління вихованням майбутніх педагогів;
- використання традиційних та інноваційних принципів управління виховною роботою;
- використання традиційних та інноваційних методів управління під час організації виховного процесу у закладах вищої педагогічної освіти;
- нормативно-правове забезпечення процесу управління виховною роботою у закладі вищої педагогічної освіти;
- інформаційне забезпечення процесу управління виховною роботою у закладі вищої педагогічної освіти;
- науково-методичне забезпечення процесу управління виховною роботою у закладі вищої педагогічної освіти;
- матеріально-фінансове забезпечення процесу управління виховною роботою у закладі вищої педагогічної освіти;

– психолого-педагогічне забезпечення процесу управління виховною роботою у закладі вищої педагогічної освіти;

– організаційне забезпечення процесу управління виховною роботою у закладі вищої педагогічної освіти та ін.

Також, на констатувальному етапі експерименту для суб'єктів управління вихованням студентської молоді у закладах вищої педагогічної освіти було розроблено комплексну анкету «Умови управління виховною роботою у сучасних закладах вищої педагогічної освіти», що містила питання щодо визначення стилю управління; визначення виду взаємовідносин між суб'єктами управління (суб'єкт-об'єктні, суб'єкт-суб'єктні); використання персоналізованого підходу до управління під час організації виховного процесу; рівень досягнення мети управління вихованням студентської молоді; особливості нормативно-правового, інформаційного, науково-методичного, матеріально-фінансового, психолого-педагогічного, організаційного забезпечення умов управління виховною роботою; використання традиційних та інноваційних функцій, принципів, методів, умов управління вихованням майбутніх педагогів та ін. Анкетування було відкритим (респонденти вказували свою особу), очним (анкетування здійснювалося у присутності дослідника) та заочним (он-лайн анкетування), суцільним (анкету заповнювали усі суб'єкти управління виховною роботою).

Результати констатувального етапу експерименту дали можливість встановити, що під час організації процесу виховання суб'єкти управління виховною роботою переважно використовують такі функції управління (менеджерська, маркетингова, консультативна, фандрайзинг, фасилітативна, інноваційна, інформативна, проектна, інвестиційна, функція самомоніторингу, експертна та ін.), принципи управління (науковості, децентралізації, системності, мотивації, економічності, принцип забезпечення зворотного зв'язку, гуманізації, демократизації, інноваційності, адаптивності, підвищення творчого змісту праці, врахування регіональних особливостей, маркетингу, інформаційної надійності, ділової ініціативи,

принцип реалізації волі колективу, принцип позитивізму, гнучкості, варіативності та ін.) та методами управління (стратегічне і поточне планування господарської діяльності, проектування, програмно-цільове і системне планування, мережевий контроль, моніторинг, наукове консультування, підвищення престижу, психологічне спонукання, розробка мети за психологічними характеристиками суб'єктів процесу управління, самофінансування, матеріальне стимулювання, формування трудового колективу з урахуванням соціально-психологічних характеристик та ін.). На підставі емпірично встановлених результатів нами було визначено та обґрунтовано «систему нормативно-правових, інформаційних, науково-методичних, матеріально-фінансових, психолого-педагогічних, організаційних умов управління виховною роботою у сучасних закладах вищої педагогічної освіти України» (Dudko, 2017, с. 36).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати дослідження генези організації управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти (друга половина XX – початок XXI сторіччя) та констатувального етапу експерименту дозволили визначити та охарактеризувати організаційно-педагогічні засади (мету, принципи, функції, методи та умови) вищезазначеного процесу відповідно до встановлених етапів: I етап (1958-1990 рр.) – етап становлення процесу управління виховною роботою у вищій школі України; II етап (1991-2013 рр.) – етап реформування процесу управління вихованням майбутніх учителів у закладах вищої освіти України; III етап (з 2014 р. по сьогоднішній день) – етап стабілізації процесу управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти України. Розвиток організаційно-педагогічних засад управління вихованням майбутніх педагогів у вищій школі,

починаючи з другої половини XX століття та на початку XXI століття, характеризувався такими чинниками: поступовою деполітизацією процесу управління виховної роботи у закладах вищої педагогічної освіти та орієнтацією на націоналізацію вищезазначеного процесу; переходом студентства з рангу об'єкта в ранг суб'єкта управління виховним процесом у зв'язку з розвитком студентоцентрованого виховання у закладах вищої педагогічної освіти; втратою актуальності суб'єкт-об'єктних та розвиток суб'єкт-суб'єктних відносин між суб'єктами процесу управління вихованням майбутніх педагогів у вищій школі у зв'язку зі зміною авторитарного стилю управління на демократичний; переходом від класичного до інноваційного управління виховним процесом у вищій школі (перевага у використанні суб'єктами управління інноваційних принципів, методів та засобів управління).

Наукова новизна й теоретична значущість проведеного дослідження полягають у тому, що вперше запропоновано й науково аргументовано періодизацію становлення та розвитку організаційно-педагогічних засад процесу управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти України (друга половина XX – початок XXI століття); визначено соціальні, економічні, політичні, культурні чинники, що зумовлювали особливості управління виховною роботою у вищій школі у різні періоди; розкрито принципи, функції, методи, умови управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти України досліджуваного періоду.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розробці технології управління виховною роботою у закладі вищої педагогічної освіти.

Література

- Андрущенко В. П., Андрущенко Т. В., Антонечко В. Г. та ін. Філософський словник соціальних термінів. Харків : Р.И.Ф., 2005. 670 с.
- Виксниньш О. В. Управление воспитательной работой в высшем учебном заведении : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Ставрополь, 2005. 21 с.
- Дудко Я. В. Етапи розвитку управління виховною роботою у вищих педагогічних навчальних закладах України (друга половина XX – початок XXI століття). *Інновації у сучасному світі* : матеріали III

- Міжн. науково-практ. конф. студентів та молодих учених, м. Краматорськ, 17 лютого 2017 року. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 23–25.
- Dudko Ya. Organisational and Pedagogical Conditions For Educational Work Management at Teacher Training Universities of Ukraine. *Наука і освіта*. 2017. № 6. С. 31–37.
- Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР : Закон СССР от 19. 24.12.1958 г. URL : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5337.htm. (дата звернення: 18.07.2020).
- Пантюк М. П. Підготовка майбутнього вчителя до виховної роботи у вітчизняній педагогіці XX століття : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Дрогобич, 2011. 40 с.
- Потопа К. Л. Соціально-педагогічні умови організації студентського самоврядування у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2006. 21 с.
- Про вищу освіту : Закон України від 17.01.2002 р. № 2984-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2984-14> (дата звернення: 11.04.2020).
- Про вищу освіту : Закон України від 1.07.2014 р. № 1556-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 13.04.2020).
- Прокопенко А. І. Теоретико-методичні засади перспективного управління у вищому навчальному закладі : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.06. Луганск., 2012. 44 с.
- Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17.04.2002 р. №347/2002. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення: 11.07.2020).
- Про освіту : Закон України від 23.05.1991 р. № 1060-XII. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (дата звернення: 01.05.2020).
- Ржевська А. В. Управління процесом виховання студентів вищого педагогічного навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Луганськ, 2002. 20 с.
- Річний звіт Міністерства освіти УРСР про роботу педагогічних інститутів УРСР за 1964-1965 н.р. *ЦДАВО України* (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп. 15. Спр. 4637. Арк. 106.
- Річний звіт Міністерства освіти УРСР про роботу педагогічних інститутів УРСР за 1965-1966 н.р. *ЦДАВО України* (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп. 15 Спр. 5071. Арк. 81.
- Річний звіт Міністерства освіти УРСР про роботу педагогічних інститутів УРСР за 1966-1967 н.р. *ЦДАВО України* (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп. 15. Спр. 5566. Арк. 84.
- Соколова І. В. Організація виховної роботи на філологічних факультетах вищих закладів освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 1999. 22 с.
- Чиж А. Н. Внеучебная деятельность студентов в теории и истории высшего педагогического образования (1960-1980 гг.) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Луганск, 1998. 32 с.
- Ящук І. П. Теорія та практика виховання студентської молоді вищих педагогічних навчальних закладів України (1920-1991 рр.) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Луганськ, 2011. 44 с.

References

- Andrushhenko, V. P., Andrushhenko, T. V. & Antonechko, V. Gh. (2005). Philosophical Dictionary of Social Terms. RIF (ukr).
- Chizh, A. N. (1998). Extracurricular activities of students in the theory and history of higher pedagogical education (1960-1980). (Synopsis of thesis for Doctor of Pedagogy) (ukr).
- Dudko, Ya. (2017). Stages of development of the management of upbringing work in higher pedagogical educational institutions of Ukraine (second half of the XX – beginning of the XXI century). Innovations in the modern world. Publishing office «Nilan LTD», 23–25 (ukr).

- Dudko, Ya. (2017). Organisational and Pedagogical Conditions for Educational Work Management at Teacher Training Universities of Ukraine. *Nauka i osvita*. № 6. 31–37 (eng).
- On Strengthening the School's Connection With Life and on the Further Development of the System of Public Education in the USSR : The Law of the USSR 24.12.1958. http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5337.htm (rus).
- Pantiuk, M. P. (2011). Preparation of the future teacher for upbringing work in domestic pedagogy of the XX century. (Synopsis of thesis for Doctor of Pedagogy) (ukr).
- Potopa, K. L. (2006). Socio-pedagogical conditions of the organization of student self-government in higher educational institutions. (Synopsis of thesis for Ph. D. of Pedagogy) (ukr).
- Prokopenko, A. I. (2012). Theoretical and methodological principles of long-term management in higher educational institution. (Synopsis of thesis for Doctor of Pedagogy) (ukr).
- On the National Doctrine of Education Development : Decree of the President of Ukraine of 17.04.2002. № 347/2002. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (ukr).
- On Education : The Law of Ukraine of 23.05.1991. № 1060-XII. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (ukr).
- On Higher Education : The Law of Ukraine of 17.01.2002. № 2984-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2984-14> (ukr).
- On Higher Education : The Law of Ukraine of 1.07.2014. № 1556-VII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (ukr).
- Annual report of the Ministry of Education of the URSR about the work of pedagogical institutes of the URSR for 1964–1965]. Central State Archives of the Government and Administration of Ukraine. Fund 166. Descr. 15. File 4637. Sheet 106. (ukr).
- Annual report of the Ministry of Education of the URSR about the work of pedagogical institutes of the URSR for 1965-1966. Central State Archives of the Government and Administration of Ukraine Fund 166. Descr. 15. File. 5071. Sheet 81. (ukr).
- Annual report of the Ministry of Education of the URSR about the work of pedagogical institutes of the URSR for 1966-1967. Central State Archives of the Government and Administration of Ukraine Fund 166. Descr. 15. File. 5566. Sheet 84. (ukr).
- Rzhevskaya, A. V. (2002). Management of the process of upbringing of students of higher pedagogical educational institution. (Synopsis of thesis for Ph. D. of Pedagogy) (ukr).
- Sokolova, I. V. (1999). Organization of upbringing work at philological faculties of higher educational institutions. (Synopsis of thesis for Ph. D. of Pedagogy) (ukr).
- Vyksnynsh, O. V. (2005). Management of upbringing work in higher educational institution. (Synopsis of thesis for Ph. D. of Pedagogy) (rus).
- Yashchuk, I. P (2011). Theory and practice of education of student youth of higher pedagogical educational institutions of Ukraine (1920-1991). (Synopsis of thesis for Doctor of Pedagogy) (ukr).

**ОРГАНИЗАЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ УПРАВЛЕНИЯ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТОЙ
В УЧРЕЖДЕНИЯХ ВЫСШЕГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ
(ВТОРАЯ ПОЛОВИНА XX – НАЧАЛО XX ВЕКА)**

Ярослава Дудко, кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры педагогики и педагогического мастерства, Мелитопольский государственный педагогический университет имени Богдана Хмельницкого, г. Мелитополь, Украина, e-mail: jaroslava.zav@gmail.com

В статье представлены результаты историко-педагогического исследования проблемы организационно-педагогического обеспечения процесса управления воспитательной работой в учреждениях высшего педагогического образования Украины, начиная со второй половины XX века и в начале XXI века. Исследование генезиса процесса управления воспитанием будущих учителей и

результаты констатирующего этапа эксперимента позволили определить и обосновать организационно-педагогические основы (цель, принципы, функции, методы и условия) вышеупомянутого процесса согласно установленным этапам: I этап (1958–1990 гг.) – этап становления процесса управления воспитательной работой в высшей школе Украины; II этап (1991–2013 гг.) – этап реформирования процесса управления воспитанием будущих учителей в учреждениях высшего образования Украины; III этап (с 2014 г. по настоящее время) – этап стабилизации процесса управления воспитательной работой в учреждениях высшего педагогического образования Украины.

Ключевые слова: воспитание, воспитательная работа, учреждение высшего педагогического образования, процесс, студент, управление.

ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL BASES OF THE MANAGEMENT OF EDUCATIONAL WORK IN UKRAINIAN INSTITUTIONS OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION (SECOND HALF OF THE XX – BEGINNING OF THE XXI CENTURY)

Iaroslava Dudko, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Pedagogical Skills, Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, Melitopol, Ukraine, e-mail: iaroslava.zav@gmail.com

The article presents the results of historical and pedagogical research of the problem of organizational and pedagogical support of the management process of educational work in the Ukrainian institutions of higher pedagogical education, starting from the second half of the XX century and to the beginning of the XXI century. It is established that in modern pedagogical theory and practice the question about the organization of the management of future teacher's upbringing in higher education is relevant and insufficiently developed by modern scientists. The urgency of this problem arises due to the need to overcome the contradiction between the need to improve the mechanism of management of the process of future teacher's upbringing and the lack of development of the content of their organizational and pedagogical support.

The study of the genesis of the process of management of future teacher's upbringing in institutions of higher education of Ukraine (second half of the XX – beginning of the XXI century) and the results of the summative stage of the pedagogical experiment allowed to determine and substantiate organizational and pedagogical bases (purpose, principles, functions, methods and conditions) according to the established stages: I stage (1958-1990) – the stage of formation of the management of educational work in high school in Ukraine; II stage (1991-2013) – the stage of reforming of the management of future teacher's upbringing in institutions of higher education of Ukraine; III stage (from 2014 to present) – the stage of stabilization of the management of educational work in the Ukrainian institutions of higher pedagogical education.

In the course of the research the system of conditions of the management of future teacher's upbringing in institutions of higher pedagogical education of Ukraine (second half of the XX – beginning of the XXI century) was determined and classified into the following types: regulatory, informational, scientific-methodological, material-financial, psycho-pedagogical, organizational. Identification and substantiation of factors, parameters and criteria of the management of educational work in the Ukrainian institutions of higher pedagogical education is a prospect of further scientific researches.

Key words: upbringing, educational work, institution of higher pedagogical education, process, student, management.

Стаття надійшла до редакції / Received 13.11.2020

Прийнята до друку / Accepted 11.12.2020

Унікальність тексту 93,6 % (Unicheck ID1007157934)

© Дудко Ярослава Вікторівна, 2020